

Nacsinák Gergely András

ZÚZMARA

KELLŐKÉPP HOSSZÚ MONDATOK

2020-02-05 | **ESSZÉ**

Egyszer egy héten Rilket olvasunk, egy kocsmában, este, zárás előtt.

A *Stundenbuch*hal kezdtek, lassan áttértünk a *Képek Könyvére*. Esett pár szó arról is, Rilke számára mit jelentenek a „dolgo”: a tárgyak, épületek, mindaz, ami körülveszi. A látható világ. Azt hiszem, Rilke irigyelte a tárgyakat. A súlyukat, egyértelműségüket, a térben elfoglalt biztos helyüket, a valóságosságukat. Azt mondtam, talán egy sör és egy törkölypálinka közt félúton, hogy Rilkénél a dolgok olyanok, mint Van Eyck képein a tárgyak. Felfénylik rajtuk a nekik kijáró tisztelet: az ablakkeret, a szőnyegrojt, a vizeskancsó és benne a víz olyan tisztelettel megfestett, ami korábban legfeljebb a szenteket illetett meg. A fának, kőnek, üvegnek, drágakőnek, egyszóval az anyagnak szóló megbecsülés és odafigyelés eladdig sosem tapasztalt módon: nem azért, mert egy hieratikus jelrendszer részei, és jelenlétükkel utalnak valamire, ami több, mint az anyag, hanem csakis azért, amik: fából, kőből, üvegből készült csendes alakzatok. Van Eycknél mintha minden egyes dolog a neki rendelt, végleges helyén állna – és pontosan erre vágyott Rilke, reménytelenül. Súlyt kapni és alapot vetni a létezésben, megállni, olyan biztosan, akár egy oszlop vagy trónus. Biztos vagyok benne, hogy Rilke, ha választhatott volna, leginkább Van Eyck-i vizeskancsó vagy komód szeretett volna lenni. Hiszen pont ebben: a kétségtelen önazonosságban és biztos helyben nem volt soha része, neki, aki kelettől nyugatig végigszédelegte a széteső Európát. Valami effélét mondtam, de a második törköly után már szabad ilyesmiket feltételezni. És eszembe jutott akkor még valaki, aki Rilkéhez hasonló respektussal viseltetett a környező világ dolgai iránt – jellemző, hogy annyiszor fordította Rilkét. Ő, aki éppúgy, mint Rilke igyekezett is átemelni a tárgyakat lehetőleg a maguk súlyával és kiterjedésével együtt a szóvilágba, a versbe, talán, hogy így horgonyozza le a verset biztosabban a valóságban, hogy teste ne pusztán hang-test, és léte ne pusztán szó-létezés legyen, talán ellenkezőleg – hogy a tárgy így kerüljön túl önmagán, és teste ne pusztán anyag, léte ne csupán hallgatás legyen. Történetesen volt is nálam Nemes Nagy Ágnes-kötet, felütöttem, és elolvastam belőle a *Fákat*.

*

*Tanulni kell a téli fákat.
Ahogyan talpig zúzmarások,
mozdíthatatlan függönyök.*

*Meg kell tanulni azt a sávot,
hol a kristály már füstölög,
és ködbe úszik át a fa,
akár a test emlékezetbe.*

*És a folyót a fák mögött,
vadkacsa néma szárnyait,
s a vakfehér, kék éjszakát,
amelyben csuklyás tárgyak állnak,
meg kell tanulni itt a fák
kimondhatatlan tetteit.*

*

Minden szó együtt van, ami egy virtigli Rilke-vershez kell: a *néma*, a *tárgyak*, az *emlékezet*. Na jó, a *magány* explicite talán hiányzik, de kimondatlanul ott van a versben az is: hiszen az adja meg a vers alaptónusát, amely bizonyára egyetlen magányos pillantásból, egyetlen tiszta pillantásból született. És szintén Rilke-védjegy, hogy egyetlen látvány feslik fel, a tapasztalás mind mélyebb és mélyebb rétegeibe kerülve, amíg a kimondhatatlanba ér. A *füstölgő kristályt* leszámítva az egész vers hangütése eltéveszthetetlenül rilkés: nem mintha utánérzés vagy másolat volna, csak a vele rokon szellemi magatartás az, amely az övére rímelő verssé artikulálódik. Ezt már nem mondtam el odalent a kocsmában; csak tűnődtem rajta még egy darabig az üres utcán, amíg lépteim kopogásának hangját hallgattam, ahogy visszaverődik a sötét és hideg házfalokról.

*

És jött a rákövetkező hét, a maga semerre sem mozduló, szürke felhőivel, mikor a fagy nemigen engedett sem nappal, sem éjjel, és a fák a rövid nappalokat *talpig zúzmarásan* állták végig; és fejemben ezúttal nem Rilke-szavak kopogtak és verődtek oda-vissza, hanem a *Fák* sorai, míg annak rendje-módja szerint meg nem tanultam mindet. Most egyre mondom, mormolom, oda és vissza forgatom, ízlelgetem magamban ezt a pár sort: egy-egy sarkon megállva, és nem tudván, merre tovább, tétovázom, nézgelődöm; nézem a fákat, persze folyó és vadkacsák nélkül, a sűrű jégborostát a törzsön, ágakon, míg el nem döntöm, merre tovább.

*

Hová vezetnek ezek az utcák? Bármerre fordulok, további utcákhoz visznek, melyek még más utcákba torkollanak. S ebben az egyhangú ritmikában néha egy-egy tér szünetjele. Egy-egy tér, és dérlepte fák. *Mozdíthatatlan függönyök*. Itt mindenre lepel

borul: a hóharmat sűrű csipkefátyollá szövi az ágakat, amelyen alig láthatni át; a tárgyak csuklyásan állnak, füstté oldódik a dermedt kristály, köddé oszlik szét a test. S ez a fátyol nem fellibbenthető a megismerésig, hogy végre-valahára elhúzhassuk a függönyt, megláthassuk a csuklyák alatt a dolgok rejtőző arcát, megragadhassuk és rögzíthessük a valóságot legalább az emlékezésben, mielőtt füstként illan el innen. Csak amíg fagy bilincseli és jég dermeszti és borítja be millió hideg tuskével: csakis addig lehet látni itt, fakó nappalokon, *vakfehér éjszakákon*, addig egyensúlyozhatni ezen a bizonytalanul megjelölhető *sávon*, addig van remény megérteni és megtudni valamit *mégis*. Koppanó léptek, egyszerre győzelem és vereség egy járdaszegély peremén.

*

*Mért vagyunk itt? Kimondani tán: hogy
ház, híd, kut, kapu, korsó, almafa, ablak,
legfeljebb: torony, oszlop... de mondani, értsd meg,
ó, mondani úgy, ahogyan mélyükben a dolgok
sem gondolták még.*

(IX. *Duinói Elégia*. Vajda Endre fordítása)

kép | shutterstock.com